

M 14111:1-7

Landskap:	Skåne	Upptecknare:	Ulla Andersson
Härad:	Villands	Berättare:	John Jönsson
Socken:	Ivetofta	Berättarens yrke:	F d generatorbrännare
Uppteckningsår:	1954	Född år	1876 i Jämshög

Jag är född i Jämshög 1876, mina föräldrar hade ett torp där. När jag var 17 år kom jag till Åsum och tjänade vid Åsums prästgård. En tid tjänade jag i Köpinge och de sista 2 åren innan jag kom till Malmö, var jag möllare i Torsebro. År 1898 kom jag till Malmö, och där arbetade jag i 12 år som byggnadsarbetare och stuvare.

När vi bodde i Malmö blev min fru sjuk, och vi fick skicka baren hit upp till Bromölla till hennes syster, och sedan när min fru blev frisk igen så tyckte vi att vi skulle flytta hit allihop. Det var 1910, och jag började vid bruket som arbetare i utelaget. I utelaget var vi 4-5 man, och förmannen hette Karl Olsson. Vi höll på med olika slags utearbeten, bl a så var det lastning och lossning vid tegelladan. Strax vid fabriksporten stod en våg, där järnvägsvagnarna vägdes, och den flyttade vi längre upp mot stationen till. I utelaget var jag till våren 1911, då jag kom in till generatorm som brännare vid ugnarna, och det höll jag på med ända till 1940. Jag skulle passa fyren. Vi eldade med kol utom under krigsåren, för då eldade vi med bränne här uppifrån.

De första 8 åren var vi bara 2 brännare, och då hade vi 12-timmarsskift. Varannan söndag hade jag 24-timmarsskift, och då kom de ner med mat till mig hemifrån. Sova fick jag inte göra under söndagsskiftet, man kunde väl sätta sig ner och blunda ett slag, men det fick inte vara länge. Och ingen övertidsersättning hade vi. Lönen var 50 kr för 14 dagar. Sedan blev det 3 skift, 8-timmarsskift kl 6-14, 14-22 och 22-6.

Vi bodde i ett gammalt hus som låg där Brödernas affär nu ligger. En som hette Sven Karlsson hade bott där förr, och hans arvingar hade sålt det till bruket. Huset var byggt i vinkel, så att en länga låg utefter gatan, ja den var ju bara en smal väg, och en länga låg vinkelrätt mot den in på gården. Taket var av tjärpapp. Husen var av trä, och längan åt gatan var gulmålad, men längan in mot gården var bara gulmålad en bit och sedan var den liksom rappad. I längan åt gatan bodde en skraddare Rosén. Vi bodde i den andra längan, och vi hade 2 rum och kök. Man kom rakt in i köket. Där var en murad bakugn, en sådan där stor öppen spis, och i den hade de satt in en vanlig järnspis.

Innanför köket låg 2 rum i rad. I det mellersta fanns det en vanlig köksspis, och i det rummet var vi mest om vintern. Det innersta rummet hade ingen eldstad alls. När skraddaren Rosén hade flyttat, fick vi ett rum till, som han hade haft som verkstad, och en farstu, så sedan fick vi 2 ingångar. Pumpen stod ute vid gatan, och dit fick vi gå och hämta vatten. Vi bodde vid Storgatan ända till 1935, då revs huset och sedan byggde ju Bröderna sin affär där.

Norr om vårt hus låg Prins-Olans hus. Det var rödmålat och byggt i vinkel det med, men där låg vinkellängan mot norr. På andra sidan om Prins-Olans hus, vid Johanssons kiosk, låg Malmborgs café, en 2-våningsbyggnad som var reveterad. Bakom Malmborgs trädgård låg först ett

garage och sedan National, ett stort reveterat hus. Det var nog efter första världskriget som National byggdes. Jag tror nästan att det var den där Malmberg som byggde National, men sedan inköpte bruket National, för det ägde huset när det brände ner på 1940-talet.

National användes som danslokal, men det var bara i några år, och det stod tomt för det mesta. Efter Malmbergs café fanns det ingenting, bara åkrar, men snickaren Sven Jönssons hus, det låg där. Där det nu är frisör, där var det en manufakturaffär som sköttes av 2 systrar, fröknarna Andersson. "Fröknarnas" kallades affären. Norr om den, strax innan Skandinaviska Banken, låg Klockaregården. Det var en gård med 2 längor, den hade kanske varit kringbyggd. Längan åt gatan var ett grönmålat trähus med spåntak, och den längan såg liksom nyare ut än längan åt gården, som hade halmtak. I längan åt gatan bodde en skomakare som hette Kalle i förnamn. Han var invalid och kallades därför för "Halte Skomagarn". På andra sidan om banken, ungefär där skyddsrummet låg, fanns ett annat hus, rödmålat, som också var byggt i vinkel. Det huset kallades Brauns hus. En stärkelsefabrik låg också där, men vid den gamla vägen. Där lilla poliskontoret ligger fanns det en tvättstuga, som hörde till de av brukshuset som inte hade egen tvättstuga.

Söder om vårt hus vid Storgatan låg affären. "Pettssens" kallade de den, för ägaren hette Pettersson. I den halvan av huset som nu är bank, var där hotell, som drevs av fröken Maria Ströberg. Där var matsal för tjänstemännen och café för arbetarna, och så fanns där några resanderum. Där mjölkaffären är, låg ett hus med gaveln åt gatan, och där bodde en murare Göransson. När han hade dött, öppnade slaktaren Malmberg en köttaffär i det huset, men han hade bara öppet ett par dagar i veckan. Det var nog så sent som 1936 eller 1937.

Söder om detta huset låg ett annat trähus med gaveln åt gatan. Det var vitmålat, och där bodde en fru Vikander. Hennes man hade varit skräddare, och hon gick på bruket och städade. Ungefär bakom fru Vikanders hus låg ett grönt träskjul, som var fotografen Liljeroths ateljé. Han bodde i Kristianstad och brukade komma ut till Bromölla på söndagarna och fotografera. Kooperativan minns jag inte när den byggdes, men det var nog några år efter att jag kom hit. Den förste föreståndaren hette Johansson. Efter Kooperativan kom Axel Jönssons gård, och den såg ut som den gör nu. Sedan svängde vägen och gick upp ungefär bakom direktör Lunds villa. Där den nya vägen nu går, där var det mest bara åkrar.

Den gamla åfåran var som en liten bäck. Gamla Bromölla låg kvar till 1911, då brann det ner, men kvarnen var riven innan jag kom hit. Där direktör Lund nu har trädgård, där låg Skansen, som var ett stort rödmålat hus som hade varit gästgivaregård. Jag var aldrig inne på Skansen, så jag vet inte hur där såg ut. Skansen brände ner det med, men vilket år det var, det minns jag inte. Efter Skansen fanns där inte fler hus förrän själva järnvägsstationen. Där alla villorna nu ligger, där var det bara skog.

Om man tänker sig husen på andra sidan vägen och börjar längst i söder, så var Inhalatoriet affär, en speceriaffär, och handlaren hette Nilsson. När Kooperativan började, så slutade han med sin affär. På nästa tomt, nere på planen, låg gamla Folkets Hus, ett stort rött trähus. Det var byggt när vi kom hit, men det hade nog precis blivit färdigt då. Nästa hus fanns inte när jag kom hit, men när det väl var byggt, så var det först verkstad till Lindholm, som hade cykelaffär. Sedan ändrades det om till bostad, och då flyttade där in en skomakare Tausenfreund. Norr om det huset ligger Sven Magnussons hus, som bruket nu har köpt. I nästa hus bodde Verständig. I nästa hus igen

var där 4 lägenheter, och där bodde arbetare. I huset norr om detta, där bodde kamreren Rosengren i ena halvan och ingenjören Larsson i den andra halvan (detta var 1910).

På nästa tomt, på den tomten som är liksom tom nu, där låg klubblokalen, ett rödmålat trähus med svart papptak. Klubblokalen låg lägre än de andra husen, så man fick gå nerför en trätrappa för att komma dit. Ingången var på framsidan, och huset innehöll ett stort rum med scen, och på var sida om scenen låg där ett litet rum. Vid sidan om tennisplanen fanns en 3-4 trähoddor. Där bodde ungar, ja ungar var de inte, men de hade familjerna på annat håll. I huset efter klubblokals tomten bodde först en skrivare Olsson, och sedan har Fischer och disponent Appés bror Hans Appé bott där. Nästa hus, det som nu är landsfiskalkontor, i det bodde disponenten Appé och han hade hela huset. Sjukstugan var sjukstuga liksom nu, men då låg mottagningen på norra gaveln, och i andra halvan bodde en elektriker Lorentzsson.

Där laboratoriet nu är, där låg kontorsbyggnaden, som var Hermansens gamla villa. Från kontorsbyggnaden och fram till där Monark nu ligger fanns det ingen bebyggelse, men strax efter låg Anders Malmbergs hus, ett gult trähus. Vid sidan om låg ett trähus till. Den som ägde det hette Henrik Malmberg. Han reste till Amerika sedan, och i det huset bodde vi ett halvår meddetsamma som vi kom hit. På andra sidan om Per Perssons nya hus bodde skraddaren Rosén, han som sedan bodde i samma hus som vi vid Storgatan. Rosén hade byggt det huset som han bodde i, men han kunde inte behålla det.

Fackförening fanns här när jag kom hit, och den var nog några år gammal. Det var en fackförening för alla arbetarna, för så var det ju på den tiden. 1 maj-demonstrationer hade vi redan när jag flyttade hit. De samlades vid Folkets Hus och gick lite på gatorna, och sedan reste de flesta till stan och gick i tåget där. De hade nog någon talare också, men det minns jag inte, för jag hade ju treskifte då och kunde aldrig komma ifrån, och min fridag hade jag mitt i veckan.

I OGT fanns när jag kom hit, och de hade möten i Folkets Hus. Det var mest ungdomar som var med i logen. Till huset vi bodde i på Storgatan hörde en liten tomt, och där satte vi potatis och grönsaker. Mjölks hämtade vi på Årups gård till en början, och sedan fick Bröderna en mjölkaffär nere i källaren i det huset, som de då hade affär i. Slaktaren Malmberg från Ivetofta körde omkring med häst och vagn och sålde kött, och fisk köpte vi av en fiskhandlare från Hällevik, som också körde omkring med häst och vagn.